

Національний
банк України

Звіт з оверсайта платіжних СИСТЕМ

2018 рік

Передмова

Річний звіт за результатами оверсайта платіжних систем за 2018 рік (далі – Звіт) підготовлено на виконання функції Національного банку України (далі – Національний банк) щодо здійснення нагляду (оверсайта) платіжних систем та систем розрахунків (далі – оверсайт платіжних систем, оверсайт), передбаченої пунктом 29 статті 7 Закону України “Про Національний банк України”.

У 2019 році Звіт публікується вперше. Метою публікації Звіту є підвищення прозорості діяльності Національного банку з оверсайта як однієї з ключових функцій центрального банку, спрямованої на безпечне та ефективне функціонування платіжних систем, в інтересах їх користувачів – фізичних осіб, бізнесу та держави. Ефективні платіжні системи в сучасному світі є запорукою стабільного функціонування фінансової системи та економіки країни загалом. Підвищення надійності платіжної інфраструктури – одна із ключових цілей оверсайта в контексті забезпечення фінансової стабільності.

Звіт описує основні засади оверсайта платіжних систем, які здійснюють діяльність на території України, перспективи розвитку оверсайта в Україні, зміни на ринку платіжних систем у звітному році, показники діяльності платіжних систем тощо.

Звіт підготовлено Департаментом платіжних систем та інноваційного розвитку Національного банку.

Зміст

1. Загальні положення	4
1.1 Оверсайт платіжних систем в Україні	4
1.2 Розвиток оверсайта в Україні в 2018 році	5
1.3 Ринок платіжних систем в Україні	7
2. Моніторинг платіжних систем в Україні в 2018 році	8
2.1 Зміни на ринку платіжних систем	8
2.2 Розподіл платіжних систем за категоріями важливості	8
2.3 Загальна інформація щодо проведених перевірок	11
2.4 Аналіз показників діяльності платіжних систем в Україні	12
3. Оцінювання платіжних систем на відповідність міжнародним стандартам	18
3.1 Мета оцінювання платіжних систем	22
3.2 Оцінювання платіжних систем у 2018 році	22
4. Заключна частина	23
4.1 Міжнародна співпраця Національного банку щодо оверсайта	23
4.2 Перспективи розвитку оверсайта в Україні	23
Скорочення та аббревіатури	26

1. Загальні положення

1.1 Оверсайт платіжних систем в Україні

Міжнародні фінансові установи, зокрема Банк міжнародних розрахунків, Світовий банк та Європейський центральний банк, визнають провідну роль платіжних систем для підтримки фінансової стабільності країни. З огляду на це оверсайт є однією з основних функцій центральних банків у багатьох країнах світу. Основна мета оверсайта полягає у забезпеченні надійного та ефективного функціонування платіжних систем, які на сьогодні стали невід'ємною складовою фінансової системи країни. Через окремі платіжні системи щоденно проходять великі суми коштів суб'єктів економіки, тому порушення діяльності платіжної системи може призвести до виникнення ризиків.

Висока ризикова діяльність у платіжних системах пов'язана з технологічною складністю процедур та інструментів, швидким розвитком нових технологій, систем дистанційного банківського обслуговування тощо. Виникнення ризиків у платіжній системі, зокрема системного, здатне спричинити фінансову та економічну нестабільність.

Відповідно до Закону про платіжні системи Національний банк здійснює оверсайт платіжних систем для забезпечення безперервного надійного та ефективного функціонування платіжних систем шляхом:

- моніторингу платіжних систем;
- оцінювання платіжних систем на відповідність вимогам законодавства України та міжнародним стандартам оверсайта (PFMI);
- надання у разі потреби вказівок та рекомендацій щодо удосконалення діяльності відповідних систем та застосування до них заходів впливу (у разі порушення законодавства).

Об'єктами оверсайта на сьогодні в Україні є:

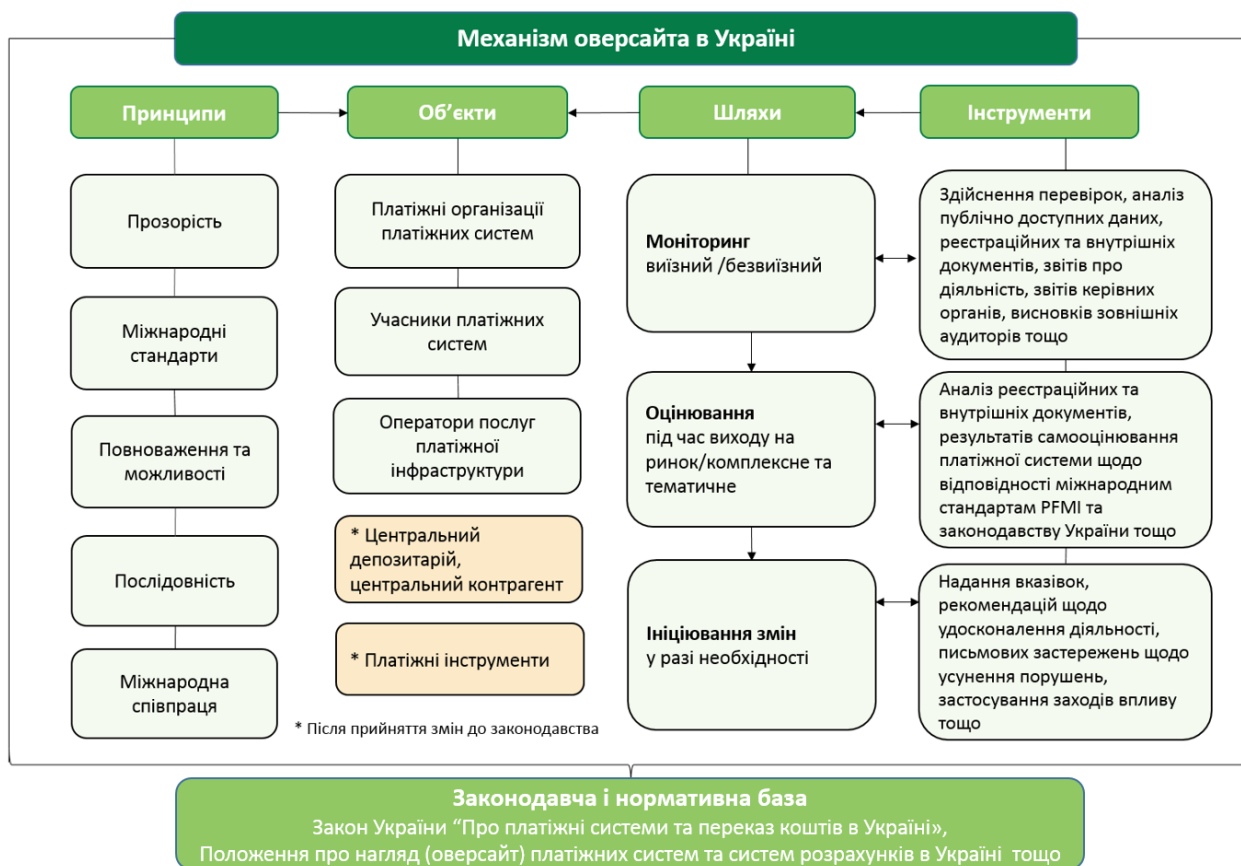
- платіжні організації платіжних систем;
- учасники платіжних систем;
- оператори послуг платіжної інфраструктури (клірингові, процесингові установи та інші особи, уповноважені надавати окремі види послуг або здійснювати операційні та інші технологічні функції в платіжних системах).

У перспективі розвитку оверсайта в Україні Національний банк вбачає поширення функції оверсайта на інші інфраструктури фінансового ринку, такі як центральний депозитарій та центральний контрагент, а також на платіжні інструменти. Зазначені ініціативи потребують врегулювання на рівні законодавства (детальніше про розширення функції оверсайта та зміни у законодавстві йдеться в розділі 4 цього Звіту).

Здійснення Національним банком оверсайта платіжних систем ґрунтується на таких міжнародних принципах:

- прозорість – оприлюднення політики оверсайта та загальних вимог до платіжних систем;
- застосування міжнародних стандартів до платіжних систем;
- наявність повноважень та можливостей для здійснення ефективного оверсайта;
- послідовність – вимоги до платіжних систем мають застосовуватися до всіх платіжних систем, у тому числі й створених Національним банком;
- співпраця з іншими державними органами та центральними банками інших країн.

Мал. 1. Оверсайт в Україні¹

1.2 Розвиток оверсайта в Україні в 2018 році

Основні зміни в нормативному регулюванні оверсайта платіжних систем

У 2018 році Національний банк посилив оверсайт за діяльністю платіжних систем, їх учасників та операторів послуг платіжної інфраструктури.

Відповідну постанову № 61 "Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України"² прийняло Правління Національного банку України 07 червня 2018 року.

Постановою, зокрема, передбачено:

- встановлення вимог до організаційних та технічних заходів, які повинні вживати об'єкти оверсайта для забезпечення безперервності діяльності. Зокрема встановлено вимогу звітувати Національному банку про порушення безперервності діяльності платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури. Такі повідомлення мають містити інформацію про причини, наслідки, тривалість порушення, заходи, ужиті для відновлення діяльності платіжної системи тощо;

¹ Оверсайт ЦДЦП, ЦК полягатиме в оцінюванні їхньої діяльності на відповідність міжнародним стандартам (PFMI) та, за потреби, виробленні рекомендацій щодо удосконалення діяльності. Застосування заходів впливу не передбачається.

² Постановою № 61 було внесено зміни до:

Положення про порядок проведення перевірок щодо дотримання об'єктами нагляду (оверсайта) вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 09 грудня 2013 року № 503;

Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення об'єктами нагляду (оверсайта) законодавства України з питань діяльності платіжних систем в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 19 грудня 2013 року № 524;

Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 28 листопада 2014 року № 755.

- удосконалення вимог до інформації, яка повинна розміщуватися на офіційних сайтах об'єктів оверсайта, моніторах програмно-технічних комплексів самообслуговування та в пунктах приймання/виплати готівки, які ними використовуються;
- визначення змісту інформації, яка фіксується об'єктами оверсайта після виникнення кожного порушення безперервності діяльності та встановлення механізму надання її до Національного банку;
- удосконалення вимог до зберігання інформації про кожну операцію з переказу коштів, здійснену в платіжній системі;
- встановлення вимог до об'єктів оверсайта щодо наявності власного офіційного веб-сайта;
- приведення норм Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні у відповідність до вимог статті 58¹ Господарського кодексу України щодо використання печатки.

Розширення функції оверсайта

З урахуванням міжнародних стандартів оверсайта та згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду³, представники якого перебували в Україні з технічною місією в червні 2018 року, Правління Національного банку прийняло рішення щодо розширення функції оверсайта. Після прийняття відповідних змін до законодавства, перелік об'єктів оверсайта буде доповнено інфраструктурами фондового ринку, які традиційно у світі вважаються системно важливими для економіки країни. В Україні такими об'єктами є:

- центральний депозитарій цінних паперів (зараз це – Національний депозитарій України);
- центральний контрагент (на сьогодні частково ці функції виконує банк ПАТ “Розрахунковий центр”).

Оверсайт цих установ полягатиме в оцінюванні їхньої діяльності на відповідність міжнародним стандартам (PFMI) та, за потреби, виробленні рекомендацій щодо удосконалення діяльності.

Водночас Національний банк співпрацюватиме з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку щодо приведення діяльності вищезазначених об'єктів інфраструктури фондового ринку у відповідність до міжнародних стандартів оверсайта.

Попереднє оцінювання Національного депозитарію України на відповідність міжнародним стандартам (PFMI) Національний банк України здійснить вже у 2019 році.

Удосконалення оверсайта платіжних систем щодо управління ризиками

У 2018 році з метою запровадження ризик орієнтованих підходів щодо оверсайта платіжних систем Національний банк розробив Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах, створених банками та небанківськими установами в Україні.

Цей документ підготовлено з метою поліпшення діяльності платіжних систем і зменшення їх ризиковості. Реалізація його норм сприятиме ефективному управлінню ризиками в платіжних системах.

Методичні рекомендації з управління ризиками в платіжних системах враховують найкращий міжнародний досвід центральних банків та підходи експертів місій Світового банку та Міжнародного валютного фонду з питань оверсайта платіжних систем.

Вони призначені для застосування на практиці платіжними організаціями платіжних систем-резидентів та сприятимуть підвищенню якості документів, що подаються до Національного банку відповідно до законодавства.

Методичні рекомендації Національного банку містять загальну інформацію про систему управління ризиками, а також про ризики платіжної системи (правові, фінансові, комерційні, системні, операційні тощо) та механізми управління ними.

Удосконалення оверсайта платіжних систем щодо управління ризиками також передбачено Комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року.

³ Звіт Міжнародного валютного фонду «STRENGTHENING THE PAYMENT SYSTEMS OVERSIGHT FUNCTION», червень 2018 року.

1.3 Ринок платіжних систем в Україні

Відповідно до статті 9 Закону про платіжні системи Національний банк веде Реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури (далі – Реєстр). Платіжні організації платіжних систем, учасники платіжних систем та оператори послуг платіжної інфраструктури мають право здійснювати діяльність в Україні виключно після їх реєстрації шляхом внесення відомостей про них до Реєстру.

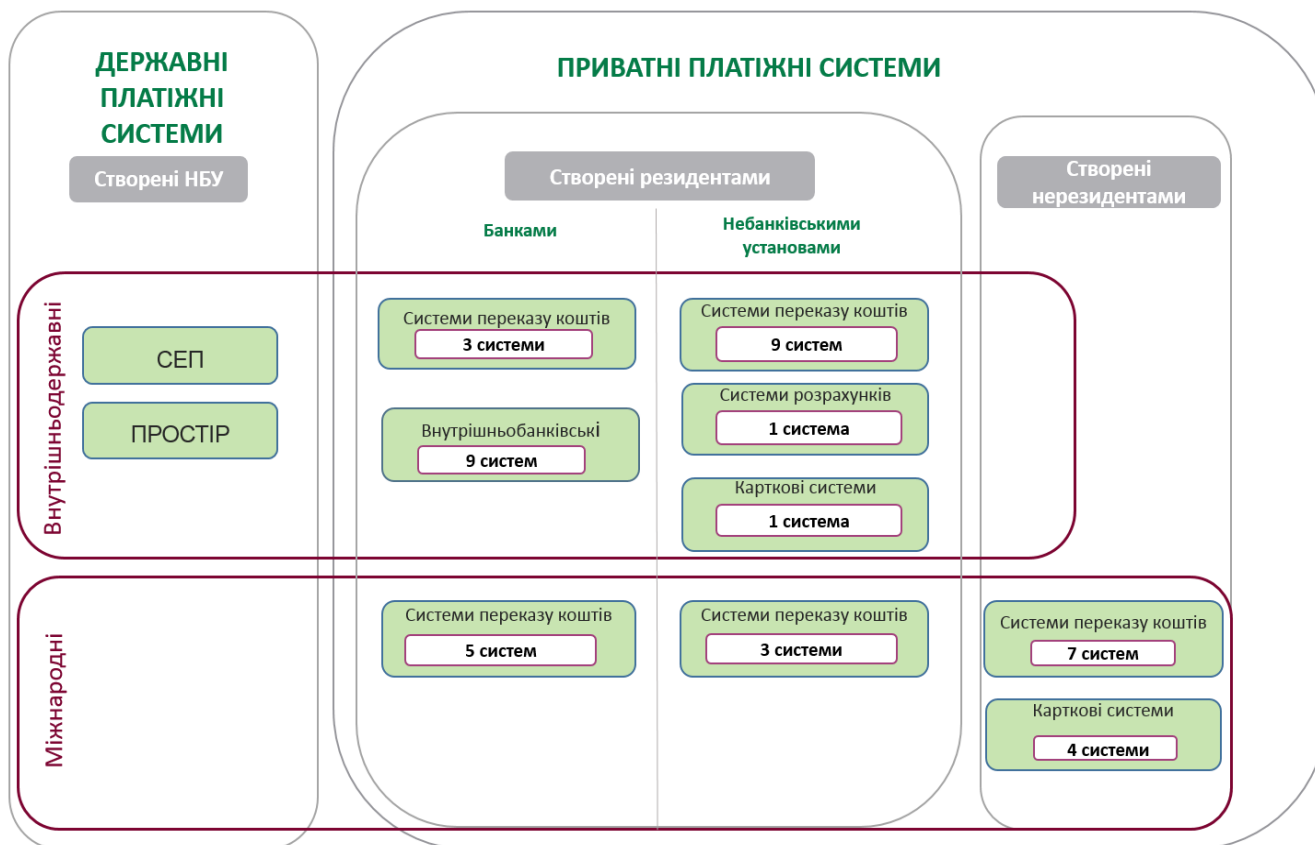
Національний банк України здійснює внесення до Реєстру відомостей щодо:

- внутрішньодержавної платіжної системи та міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, після узгодження правил цієї платіжної системи;
- міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є нерезидент, після узгодження умов та порядку діяльності цієї платіжної системи в Україні;
- внутрішньобанківської платіжної системи після отримання повідомлення банку про початок діяльності цієї системи;
- учасника внутрішньодержавної платіжної системи та міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, після отримання повідомлення платіжної організації про укладений з цим учасником договір;
- учасника міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є нерезидент, після реєстрації договору про участь у міжнародній платіжній системі;
- оператора послуг платіжної інфраструктури після узгодження умов та порядку його діяльності.

Перелік усіх платіжних систем та їх учасників, а також операторів послуг платіжної інфраструктури, відомості щодо яких внесено до Реєстру, розміщено на сторінці [офіційного Інтернет-представництва Національного банку](#).

На кінець 2018 року в Україні функціонувало 42 внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи, створені резидентами та нерезидентами, а також дві системи, створені Національним банком.

Мал. 2. Ринок платіжних систем в Україні на кінець 2018 року

2. Моніторинг платіжних систем в Україні в 2018 році

2.1 Зміни на ринку платіжних систем

У листопаді 2018 року Національний банк узгодив умови та порядок діяльності в Україні найбільшої у світі за кількістю емітованих платіжних карток міжнародної платіжної системи “UnionPay International” (платіжна організація UnionPay International Co., Ltd., Китайська Народна Республіка).

На першому етапі платіжна система “UnionPay International” надаватиме в Україні послуги еквайрингу, видачі готівки та оплати товарів і послуг за платіжними картками UnionPay. Надалі передбачається також здійснення емісії платіжних карток UnionPay банками України.

Крім того, між “UnionPay International” та НПС “ПРОСТІР” було укладено договір про емісію кобейджингових карток. Завдяки широкій глобальній мережі приймання карток UnionPay користувачі кобейджингових карток під брендами ПРОСТІР та UnionPay матимуть можливість користуватися картками не лише в Україні, а й практично в усьому світі.

Емісія кобейджингових карток ПРОСТІР та UnionPay розпочнеться після досягнення безпосередніх домовленостей із зацікавленими банками-емітентами.

У сегменті платіжних систем, **створених резидентами**, у 2018 році відбулися такі зміни:

- зареєстровано нову **міжнародну платіжну систему “ГЛОБУС”** (ПАТ “КБ Глобус”);
- розширили перелік послуг, змінивши статус з внутрішньодержавних на міжнародні, такі платіжні системи:

“TELEGRAF” (АТ “Правекс Банк”);

“MOSST Payments” (ТОВ “ФК “ВАП-Капітал”).

- скасовано реєстрацію таких платіжних систем:

міжнародна платіжна система “ТУМЕ” (ТОВ “ФК “ОМП-2013”). Підстава скасування: рішення Правління НБУ від 14.06.2018. У зв’язку зі скасуванням реєстрації цієї системи, Національний банк також ухвалив рішення про скасування реєстрації її учасників;

система розрахунків за валютні цінності та фінансові інструменти “WebMoney.UA” (ДП “ФК “ЕЛМІ”). Підстава скасування: рішення Ради національної безпеки і оборони України⁴, відповідно до якого до платіжної організації цієї системи застосовані обмежувальні заходи (санкції);

внутрішньобанківська платіжна система “ГЛОБУС” (ПАТ “КБ Глобус”).

Підстава скасування: повідомлення платіжної організації про припинення надання послуг платіжної системи у зв’язку з реєстрацією нової міжнародної платіжної системи “Глобус”;

внутрішньодержавна платіжна система “TheMoney” (ПАТ “КБ “Фінансова ініціатива”). Підстава скасування: рішення НБУ від 23.07.2018 (ненадання послуг з переказу коштів протягом 180 календарних днів);

внутрішньобанківська платіжна система “ФІНЕКСПРЕС” (ПАТ “КБ “Фінансова ініціатива”) Підстава скасування: рішення НБУ від 23.07.2018 (ненадання послуг з переказу коштів протягом 180 календарних днів);

внутрішньобанківська платіжна система “ОНІКС” (АТ “Райффайзен Банк Аваль”). Підстава скасування: повідомлення платіжної організації про припинення надання послуг платіжної системи.

2.2 Розподіл платіжних систем за категоріями важливості

Розподіл платіжних систем за категоріями важливості здійснюється Національним банком згідно з міжнародною практикою для приведення діяльності значущих платіжних систем, які займають значну частку на ринку, у відповідність до міжнародних стандартів оверсайта PFMI.

⁴ Від 02.05.2018 “Про застосування та скасування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)” (уведене в дію Указом Президента України від 14.05.2018 № 126/2018).

До діяльності платіжних систем, які увійшли до однієї з категорій важливості, Національний банк застосовує посилені вимоги, які ґрунтуються на міжнародних стандартах оверсайта, для підвищення надійності та ефективності цих платіжних систем.

Крім того, інформація щодо розподілу платіжних систем за категоріями важливості використовується Національним банком для визначення об'єкта комплексного оцінювання на відповідність міжнародним стандартам PFMI, а також для планування виїзних перевірок об'єктів оверсайта.

Критеріями віднесення платіжної системи до певної категорії є обсяги операцій та види послуг, що надаються системою⁵.

Табл. 1. Категорії важливості платіжних систем в Україні та їх критерії

Категорія	Критерії
Системно важливі	<ul style="list-style-type: none"> > 10% міжбанківських переказів переказів у країні перекази за правочинами з державними цінними паперами на відкритому ринку забезпечення врегулювання зобов'язань учасників, які виникають в інших платіжних системах
Соціально важливі	<ul style="list-style-type: none"> > 10% внутрішньодержавних та транскордонних переказів > 10% операцій з використанням електронних платіжних засобів
Важливі	<ul style="list-style-type: none"> 5 – 10% міжбанківських переказів 5 – 10% внутрішньодержавних та транскордонних переказів 5 – 10% операцій з використанням електронних платіжних засобів > 5% внутрішньодержавних переказів > 5% транскордонних переказів єдина на ринку за видом послуг

Результати моніторингу діяльності платіжних систем у 2018 році свідчать про таке.

Єдиною **системно важливою** платіжною системою в Україні за результатами діяльності 2018 року залишається СЕП НБУ.

Табл. 2 Платіжні системи, які увійшли до категорії соціально важливих платіжних систем.

Найменування платіжної системи/платіжної організації	Частка обсягів операцій платіжної системи
ВПС “Поштовий переказ” ПАТ “Укрпошта”	17% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 25% від загальної суми (5,5 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
ВПС “FORPOST” ТОВ “ПОСТ ФІНАНС” * вперше	11% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 16% від загальної суми (5,5 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами

⁵ Детально критерії важливості платіжних систем визначені у пунктах 2 - 4 розділу IV Положення №755.

“MasterCard” MasterCard International Incorporated США	67% від загальної суми (105 млрд дол. США) операцій з використанням електронних платіжних засобів, виконаних системами роздрібних платежів на території України
“Visa” Visa International Service Association США	32% від загальної суми (105 млрд дол. США) операцій з використанням електронних платіжних засобів, виконаних системами роздрібних платежів на території України
“Western Union” Western Union Financial Services Inc./Western Union Network (France), SAS США/Франція	18% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами 56% від загальної суми (2,6 млрд. дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами

У категорії **соціально важливих** платіжних систем за результатами 2018 року порівняно з 2017 роком відбулися такі зміни: вперше до цієї категорії увійшла ВПС “FORPOST” (ТОВ “ПОСТ ФІНАНС”), що зумовлене виходом ТОВ “ПОСТ ФІНАНС” із МПС “ТУМЕ” як учасника та початком роботи у власній платіжній системі.

Решта платіжних систем, які за результатами діяльності в 2017 році визнані Національним банком **соціально важливими** платіжними системами, підтвердили свій статус за результатами 2018 року.

Табл. 3 Платіжні системи, які увійшли до категорії важливих платіжних систем.

Найменування платіжної системи/платіжної організації	Частка обсягів операцій платіжної системи
ВПС “ІнтерПейСервіс” ПАТ “Запоріжжв’язоксервіс”	9% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 14% від загальної суми (5,5 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
МПС “City 24” ТОВ “ФК “ФЕНІКС”	7% від загальної суми (5,5 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
ВПС “Фінансовий світ” ТОВ “Українська платіжна система”	6% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 8% від загальної суми (5,5 млрд дол. США) внутрішньодержавних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
“MoneyGram” MoneyGram Payment Systems Inc. США	7% від загальної суми (8,1 млрд дол. США) внутрішньодержавних і транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами; 20% від загальної суми (2,6 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами

“INTELEXPRESS” АТ Мікрофінансова організація “ІНТЕЛЕКСПРЕС” Грузія	6% від загальної суми (2,6 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами
“RIA” CONTINENTAL EXCHANGE SOLUTIONS INC США	6% від загальної суми (2,6 млрд дол. США) транскордонних переказів коштів, виконаних системами переказу коштів, створеними резидентами та нерезидентами

До категорії **важливих** платіжних систем вперше за результатами діяльності в 2018 році увійшли внутрішньодержавна платіжна система “City 24” (резидент) та міжнародна платіжна система “RIA” (США). Внутрішньодержавна платіжна система “FLASHPAY” (ПАТ “Банк Фамільний”) за результатами діяльності в 2018 році не увійшла до категорії важливих платіжних систем.

Усі решта платіжних систем, які за результатами діяльності в 2017 році були визнані Національним банком **важливими** платіжними системами, підтвердили свій статус за результатами діяльності в 2018 році.

2.3 Загальна інформація щодо проведених перевірок

У 2018 році Національний банк в рамках моніторингу об'єктів оверсайта здійснював:

1) виїзний моніторинг.

У межах виїзного моніторингу здійснено перевірки трьох платіжних організацій платіжних систем, шістьох учасників платіжних систем, одного оператора послуг платіжної інфраструктури щодо дотримання ними вимог законодавства України з питань діяльності платіжних систем та переказу коштів в Україні.

Основні порушення, які були виявлені в їхній діяльності, стосувалися:

- надання послуг з порушенням правил платіжних систем, узгоджених Національним банком;
- недотримання вимог щодо захисту прав користувачів послуг з переказу коштів;
- незабезпечення безперервності діяльності та захисту інформації;
- невідображення усіх операцій щодо переказу коштів у системах обліку;
- надання недостовірної звітності;
- недотримання лімітів та обмежень, встановлених законодавством та правилами, узгодженими Національним банком.

За результатами перевірок об'єктів оверсайта Національний банк вимагав усунення порушень та застосовував захід впливу, передбачений статтею 41 Закону про платіжні системи – письмове застереження щодо усунення порушень;

2) безвиїзний моніторинг.

Під час здійснення безвиїзного моніторингу було забезпечено спостереження щодо дотримання об'єктами оверсайта вимог законодавства, зокрема стосовно:

- здійснення діяльності об'єктами оверсайта виключно після їх реєстрації шляхом унесення відомостей до Реєстру;
- відповідності діяльності платіжних систем та їх учасників правилам, установленим платіжними організаціями відповідних платіжних систем та узгоджених Національним банком;
- захисту прав користувачів платіжних систем, у тому числі щодо інформування про їхню діяльність;
- відсутності фактів співпраці з міжнародними платіжними системами, до яких застосовані обмежувальні заходи (санкції).

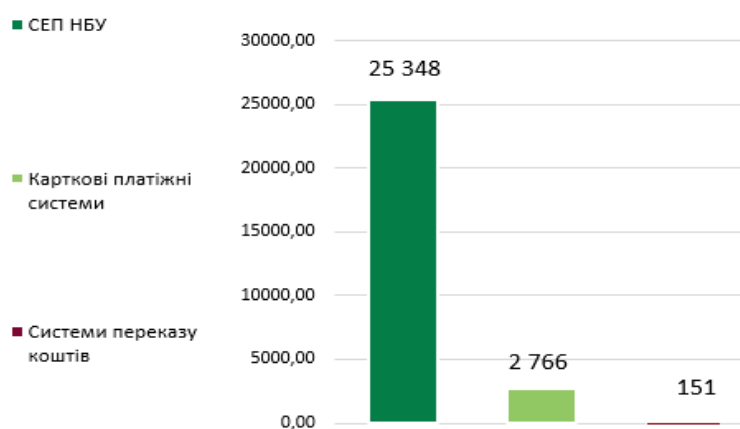
За результатами безвиїзного моніторингу Національним банком були надіслані відповідні рекомендації об'єктам оверсайта щодо приведення їхньої діяльності у відповідність до вимог законодавства.

2.4 Аналіз показників діяльності платіжних систем в Україні

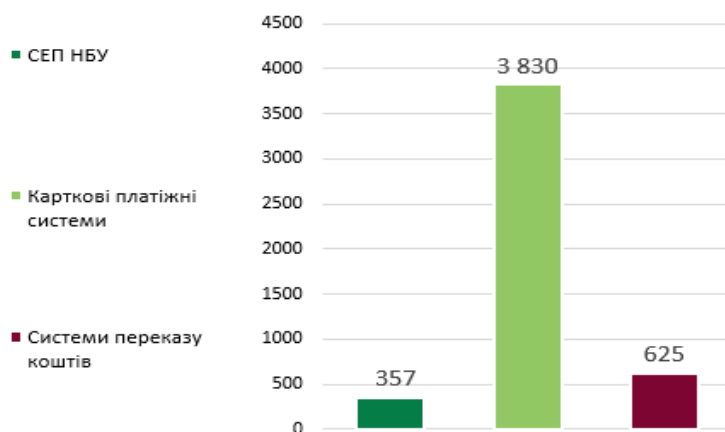
У 2018 році в Україні здійснювали діяльність такі платіжні системи:

- СЕП НБУ;
- карткові платіжні системи (“MasterCard”, “Visa”, ПРОСТІР тощо);
- системи переказу коштів, серед яких:
 - 8 створених банками;
 - 12 створених небанківськими установами⁶;
 - 8 внутрішньобанківських;
 - 7 створених нерезидентами.

Графік 1. Обсяг платежів і переказів у межах України в 2018 році⁷, млрд грн

Графік 2. Кількість платежів і переказів у межах України в 2018 році, млн шт.

⁶ 22.06.2018 скасована реєстрація платіжної системи “ТУМЕ” (ТОВ “ФК “ОМГ-2013”).

⁷ Кількість та обсяг безготівкових операцій, що здійснюються через СЕП, не враховують операції у власній мережі банків (On-Us); кількість та обсяг операцій, здійснених через карткові платіжні системи, враховують видаткові безготівкові та готівкові операції (як міжбанківські, так і операції On-Us);

окремі типи операцій, що пов’язані з переказом коштів у карткових платіжних системах (наприклад, загальні обсяги щоденного клірингу) та в системах переказу коштів (наприклад, виплати переказів отримувачам – юридичним особам), також обліковуються як платежі в СЕП, що може призводити до дублювання окремих даних.

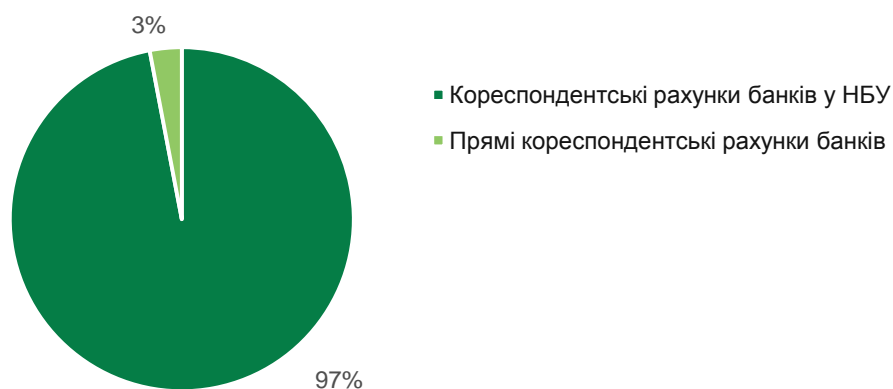
Аналіз показників діяльності СЕП НБУ

СЕП – державна платіжна система класу RTGS⁸, що забезпечує проведення міжбанківського переказу в національній валюті через рахунки, відкриті в Національному банку. Національний банк є платіжною організацією та розрахунковим банком цієї системи.

На сьогодні СЕП – єдина системно важлива державна платіжна система в Україні. Системна важливість СЕП обумовлена тим, що вона забезпечує здійснення 97% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України. Учасниками СЕП є всі банки України та їх філії, Державна казначейська служба України та її територіальні органи. Ця система забезпечує здійснення розрахунків у межах України між банками як за дорученнями клієнтів банків, так і за зобов'язаннями банків та інших учасників системи.

У 2018 році через СЕП здійснювалось 97% міжбанківських переказів у національній валюті в межах України, тоді як через кореспондентські рахунки, відкриті банками в інших банках – 3% таких переказів. Середньоденний обсяг операцій в СЕП у 2018 році становив 1,4 млн платежів на суму 101 млрд грн.

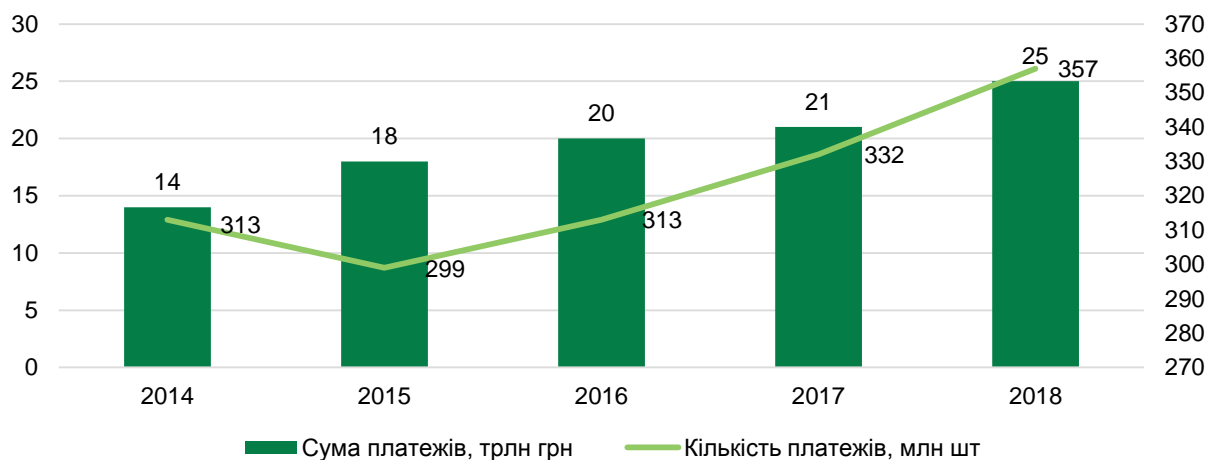
Графік 3. Загальна кількість платежів, здійснених в Україні в 2018 році за прямими кореспондентськими рахунками банків та кореспондентськими рахунками банків у НБУ

У 2018 році СЕП було оброблено 357 млн початкових платежів на суму 25 трлн грн, що на 8% більше за кількістю та 19% за сумою, ніж у 2017 році.

За останніх 5 років роботи СЕП обсяги міжбанківських переказів, здійснених через СЕП, зросли на 14% за кількістю та 79% за сумою.

⁸ Real-time gross settlement systems.

Графік 4. Обсяги міжбанківських переказів, здійснених через СЕП у національній валюті в межах України у 2014–2018 роках**Аналіз показників діяльності Національної платіжної системи “Український платіжний простір”**

У 2018 році затверджено Стратегію розвитку Національної платіжної системи “Український платіжний простір” (далі – НПС “ПРОСТІР”) до 2022 року⁹, відповідно до якої визначено основні стратегічні цілі та ключові показники розвитку платіжної системи.

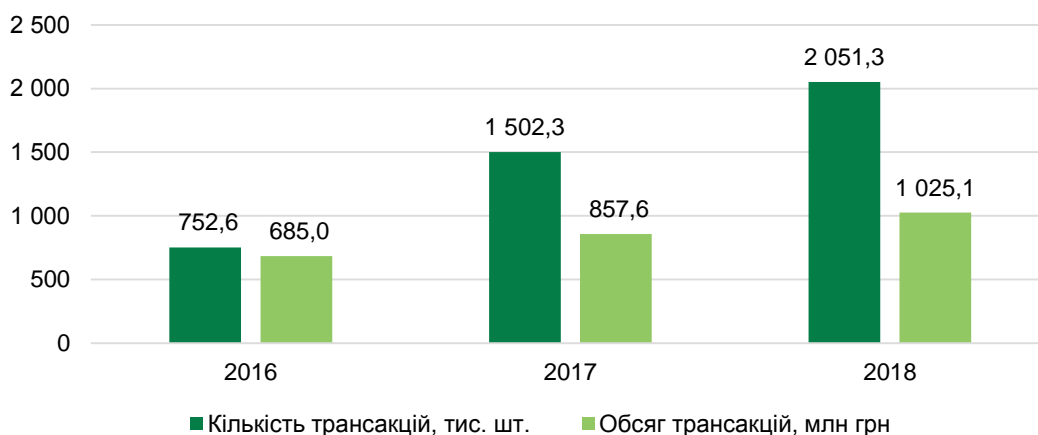
Станом на кінець 2018 року учасниками НПС “ПРОСТІР” були 50 українських банків та 1 національний оператор поштового зв'язку. Успішно здійснюють еквайринг та/або емісію платіжних карток ПРОСТІР 25 банків-учасників НПС “ПРОСТІР”.

Загальна кількість карток під брендом ПРОСТІР станом на 01 січня 2019 року становила 586,2 тис. шт., із них 459,4 тис. шт. активних, частка яких порівняно з початком минулого року збільшилась на 11 відсоткових пунктів (в. п.) і сягнула 78%.

За підсумками 2018 року кількість міжбанківських трансакцій із використанням платіжних карток НПС “ПРОСТІР” зросла на 37% порівняно з даними 2017 року та становила 2 051,3 тис. шт., а їх обсяг зріс на 20% та становив 1 025,1 млн грн.

⁹ Рішення Правління Національного банку України від 20.03.2018 № 162.

Графік 5. Міжбанківські трансакції, здійсненні із використанням платіжних карток НПС “ПРОСТІР”

Відбулося розширення інфраструктури приймання платіжних карток НПС “ПРОСТІР”. Станом на 01 січня 2019 року 95% мережі торговельних платіжних терміналів України приймають до обслуговування картки НПС “ПРОСТІР”, що на 10 в. п. більше порівняно з початком 2018 року.

Кількість банкоматів та депозитних банкоматів на початок 2019 року становила 17,0 тис. шт. (85% від загальної кількості банкоматів в Україні), що на 5 в. п. більше порівняно з початком 2018 року.

Графік 6. Кількість торговельних платіжних терміналів, що обслуговують картки НПС “ПРОСТІР”, тис. шт.

Ключові досягнення НПС “ПРОСТІР” у 2018 році:

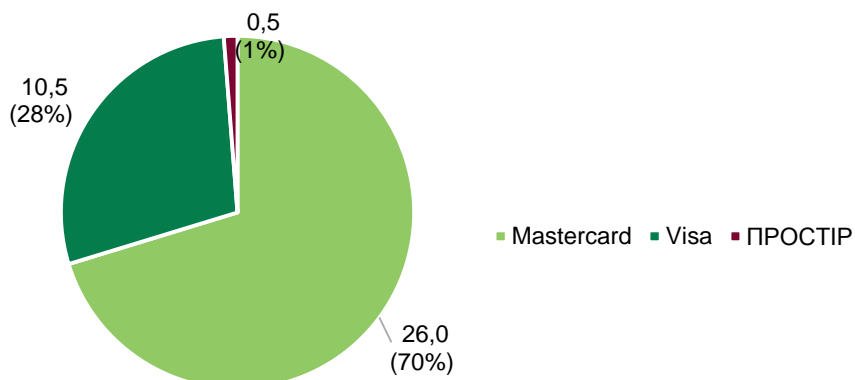
- збільшено частку платіжної інфраструктури, що приймає до обслуговування картки НПС “ПРОСТІР”, до 95%;
- укладено угоду щодо випуску кобейджингових карток ПРОСТІР-UnionPay International;
- реалізовано можливість здійснення міжбанківських переказів між картками ПРОСТІР та картками міжнародних платіжних систем;
- впроваджено додаткову верифікацію для здійснення безпечних розрахунків у мережі Інтернет;
- розширено продуктову лінійку;
- реалізовано проект на базі електронних грошей НПС “ПРОСТІР” з телекомунікаційним оператором;

- реалізовано низку ініціатив для держателів платіжних карток НПС “ПРОСТІР”, спрямованих на популяризацію бренду та використання продуктів системи.

Аналіз показників діяльності карткових платіжних систем

Ключовими системами на ринку платіжних карток в Україні є міжнародні платіжні системи “MasterCard” та “Visa”. Також на території України здійснює діяльність Національна платіжна система “ПРОСТІР”. Через ці три системи у 2018 році здійснювалось майже 100% платежів в Україні із використанням карток.

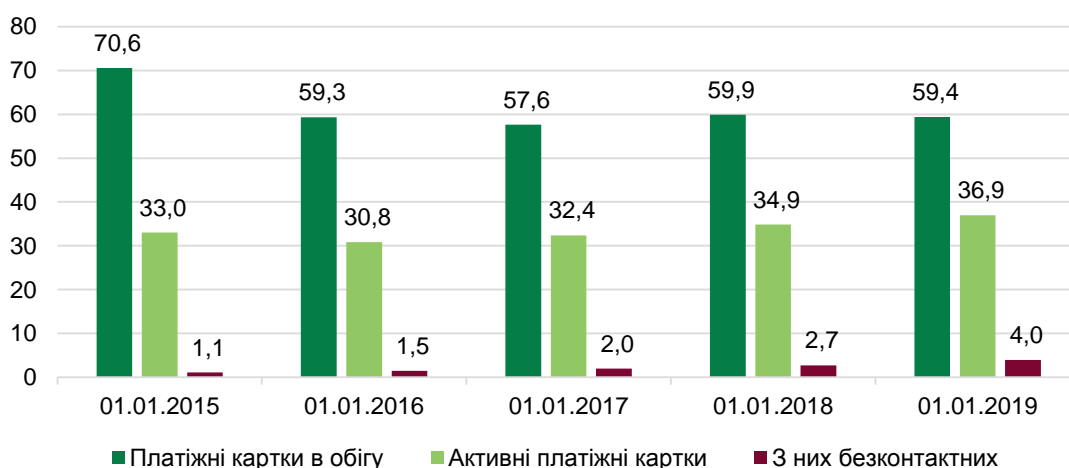
Графік 7. Розподіл за кількістю активних платіжних карток, млн шт.

Станом на 01 січня 2019 року кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, становила 59,4 млн шт., з яких 62% (або 36,9 млн шт.) – активні платіжні картки¹⁰.

З початку 2018 року кількість активних платіжних карток зросла на 6%. Водночас кількість активних платіжних карток з безконтактною функцією зросла на 44% (з 2,7 млн шт. до 4,0 млн шт.).

Графік 8. Кількість платіжних карток, емітованих українськими банками, млн шт.

¹⁰ загальна кількість емітованих банками платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція за останні три місяці.

Станом на 01 січня 2019 року кількість активних карток у платіжній системі “MasterCard” становила 26,0 млн шт., у “Visa” – 10,5 млн шт., у НПС “ПРОСТІР” – 0,5 млн шт.

Мережа платіжних терміналів у 2018 році зросла на 18% та станом на 01 січня 2019 становила 297,3 тис. шт¹¹. Таке зростання відбулося за рахунок збільшення кількості торговельних платіжних терміналів: із 232,1 тис. шт. до 279,0 тис. шт. (на 20% порівняно з початком 2018 року). Кількість банківських терміналів, навпаки, знизилася на 7% і становила 18,3 тис. шт.

Водночас популяризація таких інноваційних сервісів, як Apple Pay та Google Pay стимулює розвиток безконтактної платіжної інфраструктури. Станом на 01 січня 2019 року вже 79,4% пристроїв торговельної мережі країни забезпечують можливість здійснення безконтактної оплати (або 221,5 тис. шт.).

Графік 9. Кількість платіжних терміналів, тис. шт.

Із початку 2018 року кількість банкоматів та депозитних банкоматів майже не змінилася та станом на 01 січня 2019 року становила 20,0 тис. шт. Кількість програмно-технічних пристроїв самообслуговування (ПТКС) зменшилась на 3% порівняно з початком минулого року та становила 16,6 тис. шт.

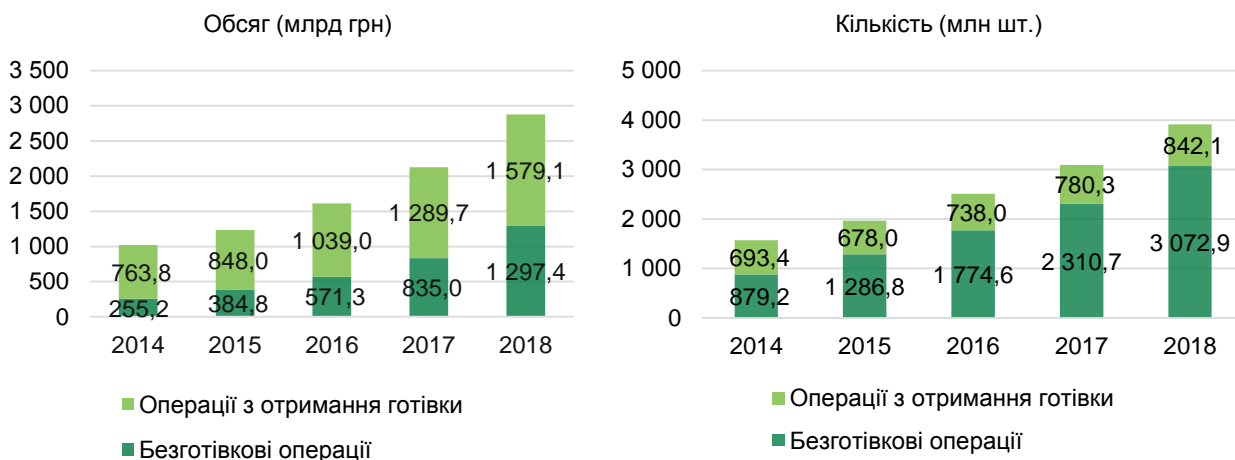
Кількість підприємств торгівлі та сфери послуг, що надають своїм клієнтам можливість здійснювати безготівкові розрахунки за допомогою платіжних карток, за цей період зросла на 20% (майже на 35 тис. одиниць порівняно з початком 2018 року) і становила 208 661 одиниць.

За підсумками 2018 року загальний обсяг операцій, здійснених із використанням платіжних карток, емітованих українськими банками, становив 2 876,5 млрд грн, що на 35% більше, ніж у 2017 році, а загальна кількість таких операцій збільшилася на 27% – до 3 915,0 млн шт.

Обсяг безготівкових операцій за рік збільшився на 55% (або у 1,6 раза) та становив 1 297,4 млрд грн, а їхня кількість сягнула 3 072,9 млн шт., що на 33% (або у 1,3 раза) перевищує показники 2017 року.

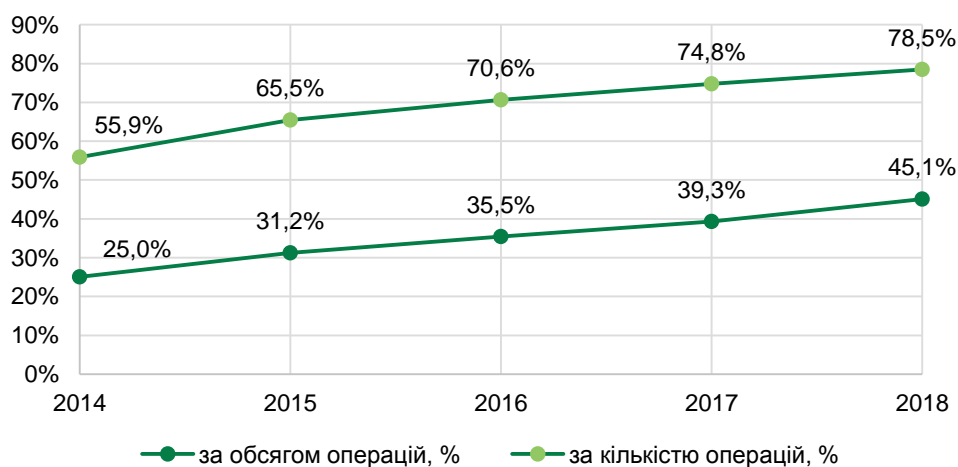
¹¹ Кількість торговельних платіжних терміналів, підприємств торгівлі та сфери послуг уключають дані АТ «УКРПОШТА», що були надані Національному банку в рамках пілотного проекту подання звітності (починаючи зі звітності за 1 квартал 2019 року, зазначені дані подаватимуться відповідно до вимог Правил організації статистичної звітності, затверджених постановою Правління НБУ № 120 від 13 листопада 2018 року).

Графік 10. Обсяг та кількість операцій, здійснених із використанням платіжних карток

Частка безготівкових операцій у 2018 році підвищилася до 45,1%. Це на 5,8 в. п. більше порівняно з результатами 2017 року (39,3%).

Графік 11. Частка безготівкових операцій у загальному обсязі/кількості операцій, здійснених з використанням платіжних карток у 2014–2018 роках

Аналіз показників діяльності систем переказу коштів

За 2018 рік із використанням систем переказу коштів, створених як резидентами, так і нерезидентами, переказано:

- у межах України – 150,5 млрд грн, або 5,5 млрд дол. США (в еквіваленті);
- в Україну – 2 301 млн дол. США (в еквіваленті);
- за межі України – 294 млн дол. США (в еквіваленті).

Обсяг переказів у межах України в 2018 році, здійснених з використанням систем переказу коштів, створених резидентами, становив 5,5 млрд дол. США в еквіваленті (99,97% від загального обсягу переказів у межах України). Водночас лише одна система, створена нерезидентом (“Western Union”), здійснювала переказ коштів у межах України. Обсяг переказів з використанням цієї системи становить 1,6 млн дол. США в еквіваленті, або 0,03% від загального обсягу переказів коштів у межах України.

Транскордонні перекази в 2018 році здійснювалися переважно з використанням систем, створених нерезидентами. Загальний обсяг переказів з використанням цих систем становив:

- в Україну – 2 079 млн дол. США в еквіваленті, або 90,36% від усіх переказів в Україну;
- за межі України – 292 млн дол. США в еквіваленті, або 99,23% від усіх переказів за межі України.

Три системи переказу коштів, створені резидентами, здійснювали протягом 2018 року транскордонні перекази. Обсяг переказів з використанням цих систем становив:

- в Україну – 222 млн дол. США в еквіваленті, або 9,64% від усіх переказів в Україну;
- за межі України – 2 млн дол. США в еквіваленті, або 0,77% від усіх переказів за межі України.

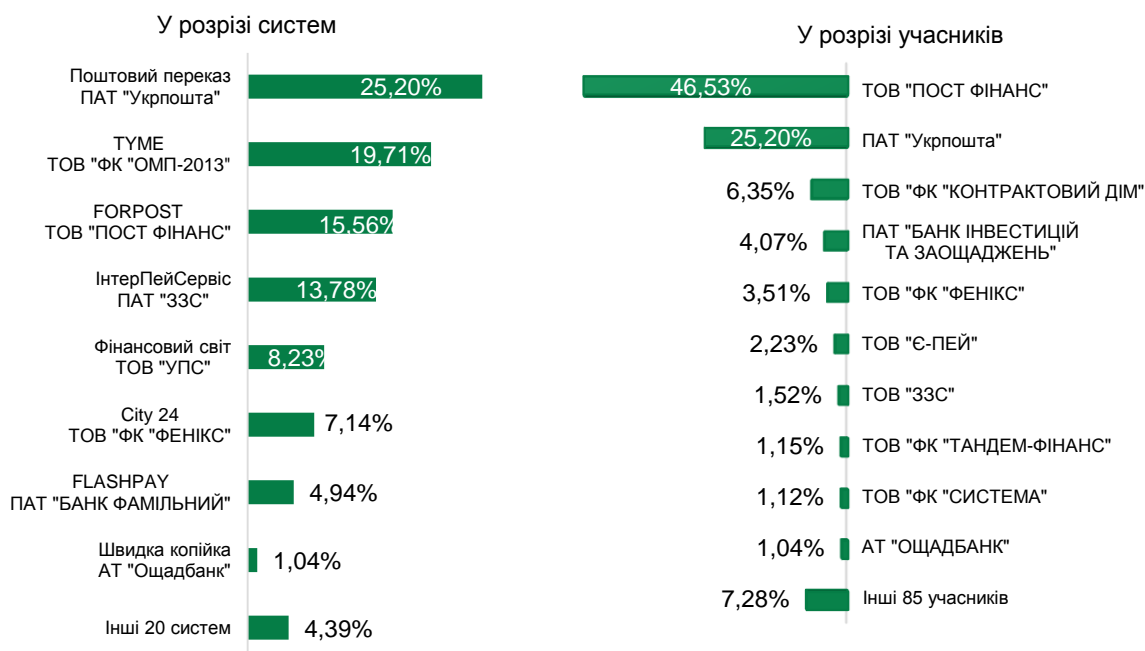
Така сама ситуація спостерігалася й протягом 2017 року.

Графік 12. Перекази, здійснені з використанням систем, створених резидентами та нерезидентами, млн дол. США в екв.

Найбільший обсяг переказів у межах України (1,4 млрд дол. США в еквіваленті, або 25,2%) здійснено з використанням системи переказу коштів “Поштовий переказ” (платіжна організація – ПАТ “Укрпошта”). Водночас майже половина всіх переказів у межах України (46,5%, або 2,6 млрд дол. США в еквіваленті) здійснена ТОВ “ПОСТ ФІНАНС” (учасник платіжних систем “FORPOST”, “ІнтерПейСервіс” та “ТУМЕ”).

Графік 13. Розподіл сум переказів, здійснених через системи переказу коштів, створених резидентами, в межах України, %

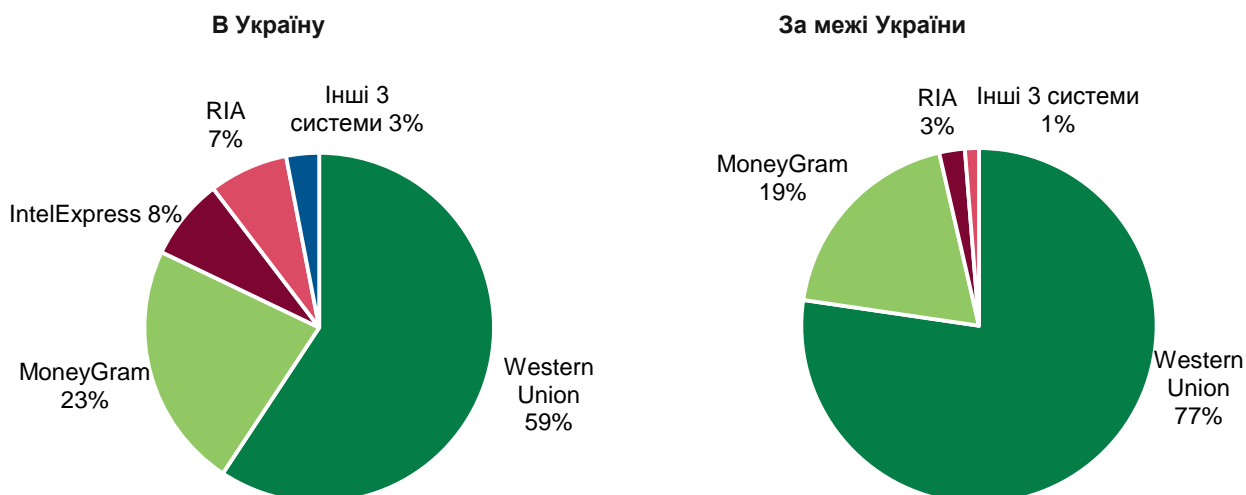
Серед систем переказу коштів, створених резидентами, більшість переказів (92%) здійснювалася з використанням систем, створених небанківськими фінансовими установами, і лише 8% від усіх переказів здійснювалося через системи, створені банками.

Протягом 2018 року серед систем переказу коштів, створених нерезидентами, послуги з переказу коштів в Україні надавали три системи зі США (“Western Union”, “MoneyGram”, “RIA”), по одній – з Грузії (“IntelExpress”), Великої Британії (“Sigue Money Transfer”), Канади (“MEEEST”) та Азербайджану (“ХАЗРИ”).

Найбільший обсяг переказів як в Україні, так і за межі України в 2018 році здійснено з використанням системи “Western Union” (59% та 77% від загального обсягу переказів, здійснених системами, створеними нерезидентами, в Україні та за межі України відповідно).

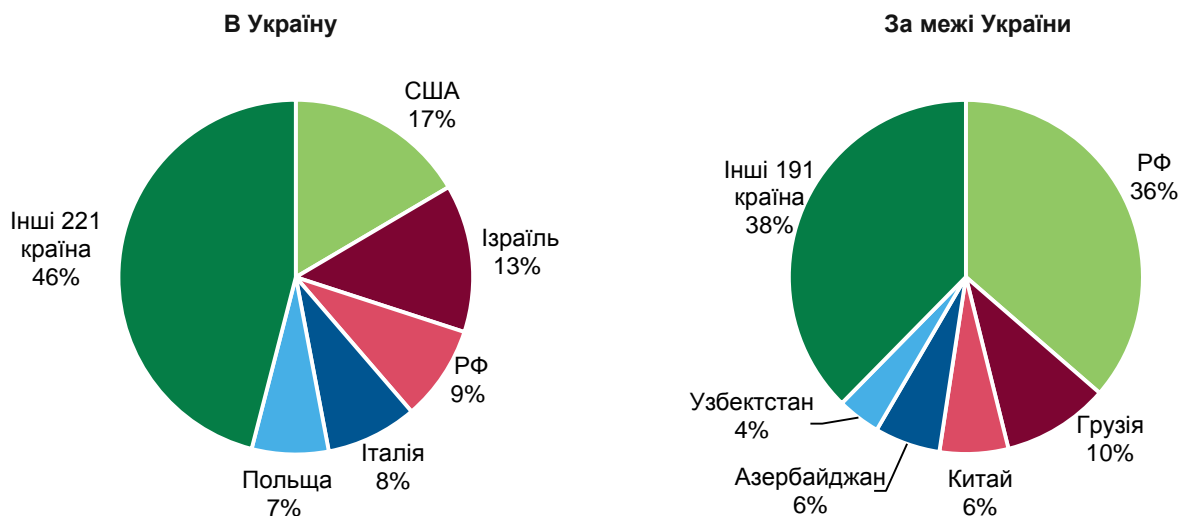
Графік 14. Розподіл сум транскордонних переказів через системи, створені нерезидентами

Україна залишається країною-реципієнтом транскордонних переказів. Упродовж 2018 року сума коштів, отриманих в Україні з використанням міжнародних систем переказу коштів, у вісім разів перевищувала суму коштів, відправлених за її межі.

У 2018 році найбільший обсяг переказів в Україну надходив зі США (17%), Ізраїлю (13%) та Російської Федерації (9%). Країни, до яких було відправлено найбільші обсяги переказів, – Російська Федерація (36%), Грузія (10%) та Китай (6%).

Графік 15. Розподіл сум транскордонних переказів у розрізі країн

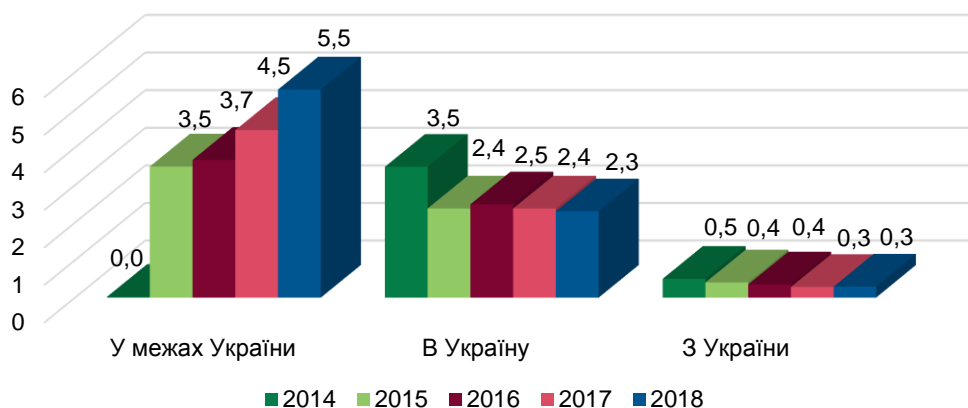
За результатами аналізу діяльності систем переказу коштів протягом п'яти років (2014–2018) варто зазначити таке:

перекази в межах України – у 2015 році відбулося значне збільшення обсягів переказів коштів порівняно з 2014 роком. Передусім це зумовлено початком у 2015 році подання статистичних даних щодо переказів коштів у межах України платіжними організаціями систем переказу коштів, створених небанківськими фінансовими установами. Подальше зростання обсягів переказів коштів у межах України протягом 2016–2018 років здійснювалося за рахунок появи нових систем переказу коштів та їх учасників;

перекази в Україну – у 2015 році відбулося зменшення обсягів переказів в Україну порівняно з 2014 роком на 1,1 млрд дол. США в еквіваленті. Протягом наступних 2016–2018 років обсяги переказів в Україну залишалися майже без змін;

перекази за межі України – протягом 2014–2018 років обсяги переказів з України незначно зменшилися з 0,5 млрд дол. США в еквіваленті в 2014 році до 0,3 млрд дол. США в еквіваленті в 2017–2018 роках.

Графік 16. Перекази, здійснені з використанням систем переказу коштів, у 2014–2018 роках, млрд дол. США в екв.

3. Оцінювання платіжних систем на відповідність міжнародним стандартам

3.1 Мета оцінювання платіжних систем

Оцінювання платіжних систем – це комплекс заходів, що здійснюються Національним банком з метою удосконалення діяльності платіжних систем в Україні відповідно до міжнародних стандартів (PFMI), а також попередження, виявлення та усунення порушень у діяльності окремої платіжної системи шляхом систематичного контролю за відповідністю діяльності платіжних систем вимогам, установленим законодавством.

Національний банк здійснює такі типи оцінювання платіжних систем:

- оцінювання платіжної системи, яка планує здійснювати діяльність в Україні¹²;
- комплексне оцінювання значущої платіжної системи;
- тематичне оцінювання (оцінювання окремих аспектів діяльності платіжної системи).

За результатами комплексного та тематичного оцінювання Національний банк розробляє рекомендації, які разом зі звітом надсилає платіжній організації для врахування нею в своїй діяльності з метою удосконалення діяльності платіжної системи та приведення у відповідність до міжнародних стандартів оверсайта (PFMI).

Оцінювання значущих платіжних систем відбувається відповідно до Положення № 755 з використанням Методики комплексного оцінювання системно важливих платіжних систем, схваленої постановою Правління Національного банку України від 24. 09.2015 № 635.

Із 24 принципів, встановлених міжнародними стандартами оверсайта, до платіжних систем застосовуються 18 принципів.

Керуючись принципом послідовності, Національний банк застосовує міжнародні стандарти та вимоги до всіх значущих платіжних систем в Україні, у тому числі до тих, що створені самим центральним банком. Так, першою платіжною системою, яка була оцінена у 2015 році Національним банком на відповідність міжнародними стандартам, стала СЕП НБУ, яка є єдиною системно важливою платіжною системою в Україні. У 2019 році Національний банк планує здійснити тематичне оцінювання окремих аспектів діяльності СЕП НБУ.

3.2 Оцінювання платіжних систем у 2018 році

У 2018 році Національний банк здійснив тематичне оцінювання внутрішньодержавної платіжної системи “Фінансовий світ”, платіжною організацією якої є ТОВ “Українська платіжна система”. Платіжна система з 2015 до 2018 року входить до категорії важливих платіжних систем.

Метою тематичного оцінювання ВПС “Фінансовий світ” було оцінити управління операційним ризиком та безперервності діяльності в платіжній системі на відповідність законодавству України та міжнародним стандартам оверсайта PFMI (принцип № 17 управління операційним ризиком).

Напрямок оцінювання вибраний з урахуванням посилення вимог Національного банку щодо безперервності діяльності платіжних систем, запроваджених змінами до Постанови № 755 (затверджені постановою Правління Національного банку від 07.06.2018 № 61).

За результатами оцінювання Національний банк розробив та направив ТОВ “Українська платіжна система” рекомендації щодо удосконалення діяльності ВПС “Фінансовий світ” стосовно управління безперервністю діяльності.

¹² Оцінювання платіжної системи, яка планує здійснювати діяльність в Україні, здійснюється Національним банком шляхом аналізу документів, що подаються платіжною організацією відповідно до нормативно-правового акта Національного банку з питань реєстрації платіжних систем, учасників платіжних систем та операторів послуг платіжної інфраструктури.

4. Заключна частина

4.1 Міжнародна співпраця Національного банку щодо оверсайта

Спільний оверсайт

Одним із обов'язків центрального банку у сфері оверсайта є співпраця з іншими органами як на національному, так і на міжнародному рівні з метою підвищення безпеки та ефективності діяльності платіжних систем. Право Національного банку на співпрацю з органами державної влади, центральними банками інших країн та міжнародними організаціями передбачено законодавством.

Здійснення спільного оверсайта є обов'язком усіх центральних банків відповідно до Принципів для інфраструктур фінансового ринку. Так, розділом 4 Принципів "Відповідальність центральних банків, органів регулювання ринку та інших відповідних органів за інфраструктурами фінансового ринку" передбачено взаємодію між центральними банками, регуляторами ринків та іншими відповідними органами як усередині країни, так і на міжнародному рівні для забезпечення надійного та ефективного функціонування інфраструктур фінансового ринку.

На сьогодні в Україні спільний оверсайт здійснюється між центральним банком Бельгії та Національним банком (на підставі відповідного меморандуму) щодо платіжної системи "MasterCard", через яку виконується близько 70% безготівкових карткових операцій в Україні.

Відповідно до статті 22 Статуту Європейської системи центральних банків і в рамках колективних договорів про оверсайт між національними центральними банками країн ЄС Національний банк Бельгії несе основну відповідальність за діяльність "MasterCard Europe" в зоні євро, оскільки головний офіс "MasterCard Europe" розташований у Ватерлоо (Бельгія) і його діяльність регулюється законодавством Бельгії.

Спільний оверсайт міжнародних платіжних систем належить до кращих практик центральних банків розвинутих країн.

У 2018 році представники Департаменту платіжних систем та інноваційного розвитку Національного банку провели робочу зустріч (засобами дистанційного зв'язку) з представниками центрального банку Бельгії, на якій, зокрема, обговорювались результати комплексної оцінки "MasterCard Europe", яку здійснив центральний банк Бельгії.

Перспективними напрямками для Національного банку у сфері спільного оверсайта є співпраця щодо оверсайта міжнародної карткової платіжної системи "Visa", яка у 2018 році підтвердила свій статус як соціально важлива платіжна система в Україні, та участь у спільному оверсайті всесвітньої міжбанківської системи передавання інформації SWIFT разом з центральним банком Бельгії, який несе головну відповідальність за її оверсайт, та іншими центральними банками, що беруть участь у спільному оверсайті SWIFT.

Вивчення міжнародного досвіду

Міжнародними донорами з питань оверсайта платіжної інфраструктури в 2018 році виступили експерти місії Міжнародного валютного фонду та Світового банку.

Результатом роботи місії Міжнародного валютного фонду став план дій, який містить, зокрема, рекомендації щодо зміцнення та розширення функції оверсайта.

Команда фахівців місії Світового банку провела технічні семінари з Національним банком, протягом яких особливу увагу було приділено, зокрема, міжнародним стандартам оверсайта та їх застосуванню.

Обмін міжнародним досвідом з питань оверсайта в 2018 році також відбувся між фахівцями Національного банку та фахівцями центрального банку Туреччини під час спільних зустрічей.

4.2 Перспективи розвитку оверсайта в Україні

Національний банк постійно працює над гармонізацією українського законодавства та практик оверсайта в платіжній сфері, щоб упровадити найкращі міжнародні підходи до забезпечення платежів та захисту прав споживачів фінансових послуг.

Зокрема починаючи з 2018 року Національний банк здійснює поступовий перехід на ризик-орієнтований оверсайт з урахуванням найкращого світового досвіду.

Крім того, у перспективі функція оверсайта в Україні буде поширена на інші інфраструктури фінансового ринку, а також на платіжні інструменти. Зазначені ініціативи потребують врегулювання на рівні законодавства України.

З метою впровадження міжнародних підходів щодо **моніторингу системно важливих платіжних систем**, Національний банк у 2019 році в рамках оверсайта зосередить свою увагу на розвитку діяльності щодо моніторингу СЕП НБУ як єдиної в Україні системно важливої платіжної системи.

Відповідно до міжнародних стандартів (PFMI) під час здійснення оверсайта основна увага регулятора має приділятися системно важливим інфраструктурам фінансового ринку, зокрема щодо безперервності діяльності та управління інцидентами.

Місія Світового банку, яка перебувала в Україні в квітні 2018 року, зазначала, що отримання інформації за інцидентами, які виникають у системно важливих платіжних системах, управління ними та розробка механізмів для забезпечення безперервності діяльності системи є невід'ємною частиною їх моніторингу в межах оверсайта і обов'язком центрального банку як регулятора ринку.

Окремі інфраструктури фондового ринку як об'єкти оверсайта

Пропозиції щодо оверсайта ЦДЦП та ЦК були презентовані в 2018 році Національним банком під час засідання Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності, де розглядався проект Закону України "Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності Розрахункового центру з обслуговування договорів на фінансових ринках". Зазначені пропозиції (відповідно до найкращих світових практик) були ініційовані на підставі рекомендацій технічної місії Міжнародного валютного фонду, що перебувала з візитом в Україні на запрошення Національного банку в червні 2018 року.

Запропоновані пропозиції надають Національному банку повноваження на рівні закону здійснювати оверсайт ключових елементів інфраструктури фондового ринку, які є критичними для забезпечення фінансової стабільності в країні.

Приведення діяльності Національного депозитарію України у відповідність до міжнародних стандартів (PFMI) є однією з передумов для створення єдиного центрального депозитарію на його основі. Зокрема це надасть Національному банку можливість розглядати конкретні плани щодо передавання державних цінних паперів із депозитарію центрального банку на обслуговування до Національного депозитарію України як центрального депозитарію. Отже, буде підвищена ефективність функціонування депозитарної системи України, існування в якій двох депозитаріїв не є доцільним за поточного розміру фондового ринку і створює складнощі для професійних учасників фондового ринку.

Світові тенденції розвитку оверсайта

За дослідженням Світового банку¹³, більш ніж 90% центральних банків світу здійснюють оверсайт платіжних систем. Стрімкий розвиток платіжних систем призводить до зміни цілей та об'єктів оверсайта.

Так, за даними Світового банку, спостерігається законодавче розширення повноважень та обов'язків центральних банків щодо оверсайта. Якщо на сьогодні в Україні оверсайт охоплює платіжні системи, то в більшості центральних банків у коло об'єктів оверсайта, крім платіжних систем, входять інші інфраструктури фінансового ринку – системи розрахунків за цінними паперами, центральні депозитарії цінних паперів, центральні контрагенти, торгові репозиторії, а також платіжні інструменти та платіжні сервіси.

За даними Світового банку, 60% центральних банків світу несуть головну відповідальність за оверсайт центральних депозитаріїв цінних паперів, що здійснюють облік та зберігання державних цінних паперів, 36% (51% у країнах з високим рівнем доходів) – за оверсайт центральних депозитаріїв цінних паперів, що здійснюють облік та зберігання

¹³ Результати опитування 110 центральних банків стосовно їх діяльності у 2015 році. Джерело: Payment Systems Worldwide a Snapshot Summary Outcomes of the Fourth Global Payment Systems Survey, World Bank. – 2018. <http://pubdocs.worldbank.org/en/591241545960780368/GPSS-4-Report-Final.pdf>.

корпоративних цінних паперів, 60% – за оверсайт торгових репозиторіїв та 30% – за оверсайт центральних контрагентів¹⁴.

Спостерігається також суттєве розширення кола об'єктів оверсайта платіжних систем центральними банками. По-перше, оверсайт поширюється на всі види платіжних систем, незалежно від того, створені вони центральним банком, чи іншими установами. По-друге, крім системно важливих платіжних систем, об'єктами оверсайта стають роздрібні платіжні системи, платіжні сервіси й інструменти. Сьогодні оверсайт системно важливих платіжних систем здійснюють 92% центральних банків світу, роздрібних платіжних систем – 89% та тільки 13% центральних банків обмежують коло об'єктів оверсайта власними платіжними системами.

Більшість центральних банків під час оверсайта надають перевагу застосуванню “м'яких” інструментів впливу, таких як моніторинг платіжних систем (85% центральних банків), оцінювання на відповідність міжнародним стандартам PFMI (72%), моральний вплив на об'єкти оверсайта (65%), публікація статистичних та інших звітів щодо оверсайта платіжних систем (49%). Водночас за даними Світового банку, оприлюдненими у 2018 році¹², спостерігається поступовий перехід центральних банків світу до застосування більш “жорстких” інструментів оверсайта. Це пов'язано з тим, що платіжні системи стали невід'ємною частиною економіки та банківської сфери зокрема, а ефективність та надійність їх діяльності відіграє вирішальну роль для стабільного та успішного функціонування фінансової системи в цілому. Так, за даними Світового банку, 35% центральних банків світу активно проводять виїзні перевірки об'єктів оверсайта (у 2012 році цей показник становив 28%), 21% – застосовують заходи впливу до них (у 2012 році цей показник становив 14%), 60% – здійснюють правове регулювання у сфері оверсайта (у 2012 році цей показник становив 54%).

На сьогодні значна увага центральних банків зосереджена на управлінні кібер-ризиком та ризиками, пов'язаними з можливостями шахрайства в платіжних системах із використанням засобів передавання інформації¹⁵, щодо яких розроблено окремі документи Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків (Committee on Payments and Market Infrastructures, Bank for International Settlements) та Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions)¹⁶, які доповнюють міжнародні стандарти оверсайта.

Крім того, в умовах глобалізації фінансових ринків суттєво підвищується роль співпраці та координації дій як з іншими наглядовими органами на національному рівні, так і міжнародної співпраці у сфері оверсайта, яку в тій чи іншій мірі здійснюють близько 80% центральних банків світу.

¹⁴ Центральний контрагент діє у 40%, торговий репозиторій – у 20% опитаних Світовим банком країн зі 110.

¹⁵ Reducing the risk of wholesale payments fraud related to endpoint security, BIS. – 2018. <https://www.bis.org/cpmi/publ/d170.pdf>.

¹⁶ Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures, CPMI-IOSCO. – 2016. <https://www.bis.org/cpmi/publ/d146.pdf>.

Скорочення та аббревіатури

ВПС – внутрішньодержавна платіжна система;

Закон про платіжні системи – Закон України “Про платіжні системи та переказ коштів в Україні”;

МПС – міжнародна платіжна система;

НБУ (Національний банк) – Національний банк України;

Платіжні системи – платіжні системи і системи розрахунків;

Положення № 755 – Положення про нагляд (оверсайт) платіжних систем та систем розрахунків в Україні, затверджене постановою Правління Національного банку України від 28 листопада 2014 року № 755;

ПРОСТІР – (повна назва - Національна платіжна система “Український платіжний простір”) багатомітентна внутрішньодержавна платіжна система, платіжною організацією якої є Національний банк України, яка забезпечує здійснення переказу коштів та інших операцій із застосуванням платіжних інструментів цієї системи.

Реєстр – реєстр платіжних систем, систем розрахунків, учасників цих систем та операторів послуг платіжної інфраструктури;

СЕП НБУ – Система електронних платежів Національного банку України;

ЦДЦП – центральний депозитарій цінних паперів;

ЦК – центральний контрагент;

PFMI (Principles for Financial Market Infrastructures) – міжнародні стандарти оверсайта, розроблені Комітетом з платіжних систем та ринкової інфраструктури Банку міжнародних розрахунків (Committee on Payments and Market Infrastructures, Bank for International Settlements) та Міжнародною організацією комісій з цінних паперів (International Organization of Securities Commissions);

RTGS (real-time gross settlement systems) – платіжна система згідно з міжнародною класифікацією, яка здійснює переказ коштів великих сум в режимі реального часу.